

Reflexions entorn de la prohibició del vel integral islàmic

Introducció: els nivells dels discursos i debats.

El terme “vel integral islàmic” (o més aviat els de “burca” o “nicab”) comporta, en el seu ús i en el conjunt de termes amb el qual s'interrelaciona, dimensions diverses i complexes que sovint es barregen i no ens permeten discernir fàcilment de què estem parlant. Per tant, per posar-nos d'acord, cal distingir:

1. El debat sobre el vel integral mateix. Si es tracta d'un símbol, una pràctica o l'expressió d'una opinió; si té un caràcter religiós o més aviat cultural; en el cas que es confirmi el seu caràcter religiós, si respon a l'expressió de la fe d'una majoria de musulmans o d'una minoria .
2. El debat sobre la seva prohibició, que inclouria, entre d'altres, preguntes sobre si *la prohibició* del vel integral afavoreix o impedeix el reconeixement i la participació de la dona musulmana en l'àmbit cívic i social; si hi ha, o no, interessos polítics conjunturals, oportunistes i inconfessables que vicien el debat; o perquè no s'acostuma a donar la veu a les mateixes dones musulmanes ; si l'administració ha interferit i pervertit, o no, el debat social; si la comunitat musulmana ha percebut la prohibició com a positiva, o no, i si afectarà positivament la seva cohesió interna i la seva relació amb les institucions i amb la societat civil; si hi ha hagut o no mimetisme en relació amb altres països europeus.
3. El debat sobre el debat. L'oportunitat del debat o si aquest debat sobre aquest dret permet o impedeix l'exercici d'altres drets.

Sobre el debat obert entorn de la prohibició del vel integral islàmic (burca/nicab).

La UNESCO, en el preàmbul de la seva Constitució, diu que “ja que les guerres neixen en la ment dels homes, és en la ment dels homes on s'han d'erigir els baluards de la pau”. Així doncs l'interès principal de la UNESCO és educar la humanitat en la justícia, la llibertat i la pau, i per això és fonamental i imprescindible el respecte a la diversitat cultural i religiosa i el diàleg entre cultures i entre creences i conviccions. En aquest sentit, la UNESCO veu amb desconfiança qualsevol debat sobre prohibicions relacionades amb la llibertat religiosa, especialment en un context general d'increment de la islamofòbia, l'antisemitisme i la cristianofòbia. La prohibició és un recurs, és obvi, però sempre hauria de ser l'últim, després d'esgotar altres vies. El Centre UNESCO de Catalunya, que és una ONG reconeguda per la UNESCO i per les Nacions Unides, divulga i promou el respecte al dret a la llibertat de pensament, consciència i religió (art. 18 de la Declaració Universal dels Drets Humans) i, en aquesta línia és partidari d'una laïcitat positiva que reconegui la diversitat i la llibertat religiosa i que, en qualsevol cas, només la limiti si és estrictament necessari per garantir la protecció de l'ordre, la seguretat, la salut o els drets i llibertats fonamentals dels altres, sempre després d'un debat calmat que inclogui les veus de totes les parts afectades i que cerqui el més ample consens possible.

De fet, des del Centre UNESCO de Catalunya estem observant amb preocupació com alguns partits polítics intenten utilitzar el fet religiós com a arma amb finalitats electoralistes. En aquest sentit, i abans del debat sobre el vel integral, seria aconsellable arribar a un consens polític que impedeixi la creació i consolidació d'estereotips que, a més d'interferir i pertorbar les iniciatives de cohesió i diàleg, poden derivar en discriminació o odi envers una o altra creença o convicció.

Creiem que el vertigen del debat obert sobre una peça de roba utilitzada per una minoria dins d'una minoria, que respon a interessos molt diversos i que barreja tot tipus de justificacions, demanda,
C/ Nàpols, 346 • E-08025 Barcelona • Tel. +34 934 589 595 • Fax +34 934 575 851 • info@unescocat.org • www.unescocat.org
Institució amb relacions oficials amb la UNESCO i amb estatut consultiu especial prop de l'ECOSOC de les Nacions Unides

prèviament a un determinat posicionament sobre el burca o el nicab, una reflexió sobre el mateix debat: Per què aquest debat es dona ara? Qui són els més interessats a discutir aquest tema i per què? Per què només es pregunta si prohibir o no prohibir? (Fins i tot, en alguns casos, l'únic debat es sobre l'abast de la prohibició...). Per què no sembla que hi hagi gaire interès per sentir les veus -o els silencis- de les dones que la normativa suposadament defensaria? Realment, de què parlem quan debatem sobre el vel integral? D'una roba, de les dones, de la religió, dels musulmans, dels drets humans, dels nouvinguts, d'una identitat cultural o religiosa -"nostra" o dels "altres"-, de tot plegat?

Sobre la prohibició del vel integral islàmic (burca/nicab):

Davant l'expansió i l'abast del debat que, a partir de la moció de Lleida sobre el vel integral islàmic, es vol desenvolupar en diverses instàncies de l'administració, considerem:

- Que la prohibició general de les pràctiques i els símbols religiosos va en contra de la llibertat religiosa. El Comissionat Europeu per als Drets Humans, Thomas Hammarberg considera que la prohibició generalitzada del burca seria un atemptat contra els articles 8 i 9 de la Convenció Europea dels Drets Humans, que tracten del dret a la vida privada i a la identitat personal, i de la llibertat de religió i creença¹. Tot i així, estem d'acord que si es donés el cas que una pràctica o un símbol religiosos o conviccional connotessin inequívocament una discriminació, una violació de la dignitat humana o un greuge o violació dels drets d'un tercer, llavors seria acceptable i necessària la seva limitació. Ara bé, ¿el vel integral islàmic connota, inequívocament, una discriminació, una violació de la dignitat humana o un greuge o violació dels drets d'un tercer? Si la dignitat humana arrela en la capacitat de cadascú d'escollir entre el bé i el mal (en la pròpia moralitat), si aquesta capacitat pressuposa la llibertat de l'individu, i si la seva llibertat el/la fa únic/a, cada ésser humà s'ha de considerar un fi en sí mateix (no té preu ni se'l pot intercanviar com si fos una mercaderia). Per tant, és clar que si el vel integral fos imposat a una dona, efectivament seria una violació de la seva dignitat; però si una dona decideix, sense coerció, fer-lo servir, com és que resulta una violació de la seva dignitat? Com és que el seu ús representaria una discriminació, si només es pot discriminar² un altre? Si fos així, com es produiria la violació dels drets d'un tercer? I qui seria aquest tercer afectat? D'altra banda, caldria certificar que s'associa la dignitat humana a una relacionabilitat necessàriament condicionada a la visibilitat i reconeixement del rostre personal. Ara bé, si acceptem el supòsit que no hi ha relació sense veure el rostre, aleshores la prohibició hauria de ser generalitzada i no restringida als espais públics, com sembla que es planteja en la majoria dels casos. No sembla evident que la relació o la identitat humana (de l'home o de la dona) demandin sempre i en tots els casos la visibilitat del rostre, però tampoc sembla evident que preservar la identitat humana o la relació amb l'altre sigui compatible amb la invisibilitat del rostre. En aquest punt estem en un període obert al debat i al discerniment no gaire adequat per a prohibicions precipitades.

¹ Article de Thomas Hammarberg al diari *The Guardian* publicat el 8 de març de 2010 (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/mar/08/europe-ban-burqa-veil>). Una prohibició generalitzada podria derivar en l'aïllament d'aquestes dones. El fet d'haver focalitzat el debat només en el vel integral musulmà ha donat la impressió de persecució d'aquesta tradició religiosa i ha donat peu a la difusió d'alguns arguments islamofòbics polaritzant perillosament el debat. Hammarberg recomana que en general l'estat no hauria de legislar mai sobre com la gent ha d'anar vestida. De tota manera reconeix que és legítim que els qui representen un estat (jutges, policies, funcionaris, etc.) no vesteixin cap roba o símbols que els identifiqui amb una religió en particular.

² "Discriminar: En una col·lectivitat, donar un tracte d'inferioritat a determinats membres per motius socials, religiosos, lingüístics, polítics, etc." (*Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*, consultat *on line* el setembre de 2010)

- Que la seguretat no justifica, de manera clara, una prohibició *general*: el Consell d'Estat francès i el Tribunal Europeu de Drets Humans deixen clar que la seguretat no és un motiu *determinant* que pugui justificar aquesta prohibició. En aquest sentit, tot i reconèixer que es podria limitar l'ús d'aquesta peça de roba, s'ha de considerar que aquesta limitació no pot quedar acotada al vel integral islàmic sense que conformi una actitud discriminatòria per raons religioses o culturals.
- Que la defensa dels drets de les dones tampoc justifica una prohibició generalitzada. Encara que es donin casos en els quals dur el vel integral representi una violació dels seus drets i el seu ús es fonamenti en una actitud discriminatòria contra les dones, també és cert que hi ha un cert nombre de dones que utilitzen el vel integral voluntàriament. És veritat que hi ha un supòsit general de la nostra cultura que diu que les dones que el porten ho fan obligades, sigui per la tradició o sigui pels marits; també és cert que la sensibilitat cultural de molta gent ho interpreta com si fos clarament una discriminació i una violació contra la dona. Però en qualsevol cas s'ha de reconèixer que qui el porta, moltes vegades ho fa adduint arguments que tenen a veure amb la dignitat de la dona, només que aquesta "dignitat" respon a cànons morals i culturals diferents als majoritaris. En aquest sentit, és important i imprescindible poder escoltar la veu de les dones musulmanes que puguin, des del discurs dels drets de les dones, reivindicar cada vegada més la seva autonomia i formació així com la desaparició de qualsevol forma de coacció en la seva pròpia pràctica religiosa, i vetllar perquè es compleixi la llei i, si fa falta, promoure canvis en la normativa que sancionin la *imposició* del vel integral, no pas el seu ús. Aquesta crisi mostra una deficiència greu de participació de les dones musulmanes en els àmbits comunitaris i socials que cal que elles i tots contribuïm a esmenar.
- Que cal tenir en compte seriosament la possibilitat que dur el vel integral sigui l'expressió d'una opinió i, per tant, que prohibir-lo representi una lesió d'un dret humà bàsic (article 19 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics) diferent del dret a la llibertat de pensament, consciència i religió (article 18 de la Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics). Això implicaria que la persona o comunitat religiosa que s'expressa així ha d'estar disposada a respectar (tolerar i acceptar) les crítiques a la seva opinió. Ha de tolerar i acceptar el rebuig de les seves opinions per part d'altres i, fins i tot, la propagació per part d'altri d'opinions hostils a la seves. En les societats democràtiques, la tolerància és un carrer de doble sentit. Si vestir un vel integral és concebut com l'expressió d'una opinió, aleshores no s'hauria de prohibir.
- Que una prohibició és aconsellable només en circumstàncies restringides: la llibertat de religió en el fur intern (*forum internum*) és absoluta i no pot ser subjecta a cap tipus de limitació; en el fur extern, és a dir, en les seves manifestacions, entre les quals figura l'ús de peces de vestir distintives, hi pot haver limitacions, però segons l'Organització de Seguretat i Cooperació Europea, només en circumstàncies estrictament restringides. Fins i tot a França, l'informe del Consell d'Estat sobre les possibilitats jurídiques de prohibició del vel integral desaconsella amb contundència qualsevol prohibició generalitzada, afegint que quan malauradament no quedi altra via que la prohibició, vagi acompanyada de garanties de seguretat jurídica, d'una intel·ligibilitat dels dispositius proposats, de la prevenció de qualsevol risc d'interpretació que pugui ferir una categoria concreta de persones, i de la precaució d'evitar eventuais conseqüències que fossin difícilment gestionables.

- Que, davant la pròpia naturalesa intrínseca dels mitjans de comunicació social i la confusió que sovint es genera com a resultat de la ignorància, desconeixement i irresponsabilitat d'alguns professionals, és cada cop més necessari que es conegui i s'expliqui amb rigor la diversitat i riquesa de la comunitat musulmana, sense obviar la identificació dels sectors o col·lectius fonamentalistes. Per això, és cabdal l'expressió activa i transparent de les diverses organitzacions musulmanes, que haurien de denunciar, sense por i des d'una actitud crítica, la islamofòbia i el fonamentalisme islamista per tal d'evitar la confusió que pot conduir a actituds de rebuig. També és important que la societat civil analitzi críticament i denunciï públicament i responsable els qui treuen un "profit" d'atiar la islamofòbia (especialment alguns partits polítics).

Per tant, atès que la prohibició és un cas extrem i últim recurs d'una política global sobre la gestió de l'espai públic; que el nombre de persones que fan servir aquest tipus de roba és realment petit; que a vagades el seu ús representa una forma d'expressió; que ni l'argument sobre la seguretat ni l'argument relatiu als drets de les dones i la dignitat humana contra el seu ús són definitius; que no s'han exhaurit altres opcions (mediació, campanyes d'informació, sensibilització, formació, etc.) adreçades a les dones i als col·lectius que mantenen aquesta pràctica; que aquest debat i tot el que hi ha al seu voltant poden generar exactament el contrari, és a dir, que es faci servir el vel integral com a protesta contra la seva prohibició;

considerem inoportuna tant la discussió sobre l'ús del vel integral islàmic com la seva prohibició generalitzada; reconeixem, tanmateix, que, davant els darrers fets, serien mesures positives una campanya de sensibilització ciutadana per afavorir la participació d'aquestes minories, la seva formació pel que fa als seus drets, i una reflexió sobre què significa la igualtat de dret entre els membres d'una comunitat;

considerem fonamental que aquesta educació i sensibilització clarament intercultural abasti també l'administració, les associacions de veïns, els mitjans de comunicació, els cossos policials, i el conjunt de la societat.

Cal sumar forces i treballar sinèrgicament les administracions, les organitzacions, les tradicions religioses i espirituals, la societat civil i el món econòmic, en la construcció d'una societat que, d'una banda, respecti i aprecii com a riquesa i patrimoni comú el pluralisme cultural i religiós –i també el dret a no professar cap religió– i, d'altra banda, s'esforci a desenvolupar el diàleg a través de l'educació. Caldrà esmerçar molts diners, temps i energia a construir una cultura del diàleg i de la pau. Però només que n'hi esmercem la meitat del que hem esmerçat en la cultura de l'enfrontament i de la guerra, tenim garantit l'èxit.